

GRAĐA

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 42, godina XXI
novembar, 2016.
[str. 59-66]

© Monos 2016

Prepiska u vezi sa kupovinom bašče za Paša-Zade mektebski vakuf u Gračanici

*Primjer odnosa u nadležnostima između
Zemaljske vakufske komisije i Kotarske
komisije u Gračanici 1890. godine*

Mina Kujović

Nakon austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine, 1878. godine, pravni položaj islama i bosanskohercegovačkih muslimana kao i organizacija Islamske zajednice i vakufa kao izvorne islamske institucije iz temelja su se izmijenili. Podaci o odnosu novoformiranih organa Islamske zajednice i vakufskih institucija u Bosni i Hercegovini sačuvani su u arhivskom fondu Zemaljskog vakufskog povjerenstva (1890. – 1895.), koji je, sreden i obrađen, pohranjen u Arhivu Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu. Među sačuvanom spisima nalazi se i službena prepiska Zemaljskog vakufskog povjerenstva (ZVP) sa kotarskim vakufskim komisijama. U prilogu donosimo spis iz službene korespondencije između Zemaljskog vakufskog povjerenstva u Sarajevu i Kotarske vakufske komisije u Gračanici, a odnosi se na Paša-Zade mektebski vakuf, iz kojeg se jasno vidi da su kotarska povjerenstva u svom djelovanju trebala za svaki poslovni postupak tražiti odobrenje Zemaljskog povjerenstva kao državnog organa..

Ključne riječi: Gračanica, mekteb, Islamska zajednica, vakufi, Paša Zade mekteb

Uvod

U periodu osmanske uprave islam je bio državna vjera, odnosno, država i vjera su se slile u jedno pa su pripadnici muslimanske vjere imali privilegiran položaj, dok su se u novim uvjetima austrougarske okupacije, od

GRAĐA

1878. godine, oni našli pod utjecajima potpuno nove civilizacije i sasvim različite kulture i načina života. Zato je položaj muslimanskog stanovništva u Bosni i Hercegovini nakon 1878. godine postao znatno drugačiji.

Austro-ugarska vlast je poduzimala brojne mjere u nastojanju da okupaciju zamijeni svojim trajnim prisustvom. U tom cilju je nastojala da svome utjecaju podvrgne sve tri dominantne vjerske zajednice, a naročito Islamsku zajednicu i muslimane u Bosni i Hercegovini, te da ih odvoji od Mešihata Osmanskog carstva u Istanbulu. Na prvom mjestu su izvršne krupne promjene u strukturi vjerske organizacije muslimana. Novom organizacijom željela su se postići dva cilja: prvo, osmanskom sultanu postupno početi osporavati suverenitet nad Bosnom i Hercegovinom i, drugo, što čvršće uza se vezati muslimane i time dokazati brigu nove vlasti za njihove vjerske osjećaje i potrebe.

Carским ukazom od 17. listopada/oktobra 1882. godine, obrazovan je *Ulema medžlis* (bos. *Savjet uleme* za Bosnu i Hercegovinu), Vrhovno starješinstvo Islamske vjerske zajednice, postavljena su četiri njegova člana, a sarajevski muftija izabran i od austrougarskog cara i kralja potvrđen za prvog vrhovnog poglavara pripadnika Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini, s naslovom *reis-ul-ulema*. Time je i formalno pravno prestala ovisnost Islamske vjerske zajednice u Bosni i Hercegovini od *Mešihata* i šejhul-islama Osmanskog carstva.

Navedenim carskim ukazom bilo je utanačeno da Ulema medžlis ispituje kandidate za šerijatske sudije (osm. *Kadije*) i njihove zamjenike (osm. *Naibe*)¹ da ih reis-ul-ulema predlaže, a imenuje Zajedničko ministarstvo financija u Beču. Iz budžeta Zemaljske

vlade za Bosnu i Hercegovinu, reis-ul-ulemi su određena godišnja primanja u iznosu od 8.000², članovima Ulema medžlisa od po 2.000,³ a muftijama od po 1.200 florina.

Carском odlukom od 15. ožujka/marta 1883. godine, prestala je pravna nadležnost Ministarstva vakufa Osmanskog carstva nad vakufima u Bosni i Hercegovini i prenesena na Zemaljsku vladu.

Carском suglasnošću od 15. ožujka/marta 1883. godine, uspostavljeno je i Privremeno vakufsko povjerenstvo za Bosnu i Hercegovinu, čiji je zadatak bio da popiše sve vakufe u zemlji, nadzire upravljanje nad njima i izradi nove propise za upravu vakufima. Nakon toga, uslijedili su sljedeći potezi vlasti: 1884. godine, postavljena su u svim kotarima/srezovima kotarska privremena vakufska povjerenstva, kao pomoćni organi, 1885. godine, uređene su nadležnosti u vakufskim pitanjima, 1886. donesena Naredba (od 8. studenog/novembra), kojom je uređeno pitanje postavljanja vakufskih službenika.

Naredbom Zemaljske vlade od 5. rujna/septembra 1884. godine, u svim kotarevima/srezovima obrazovana su privremena kotarska vakufsko-mearifska povjerenstva⁴, u čijim je sastavima bilo po pet članova: šerijatski sudija, kao predsjednik, dva člana Kotarskog vijeća (osm. *Idare medžlis*), muderis ili najstariji hodža (vjeroučitelj) i jedan imam. Zadatak kotarskih vakufsko-mearifskih povjerenstava bio je da utvrde vakufski imetak u kotarima/srezovima i da vode sve poslove nadzora nad tim imetkom.⁵

U ovakvoj organizaciji oprave, vakufi su pretrpjeli značajne promjene, ali su dobrim dijelom uspjeli sačuvati vakufsku imovinu. Vakufi su pod okriljem Monarhije očuvali svoju fizičku egzistenciju i koliko-toliko

1 Za školovanje šerijatskih sudija/kadija i njihovih zamjenika/naiba, u Sarajevu je 1887. godine otvorena Šerijatsko-sudijska škola.

2 To je predstavljalo protuvrijednost od 4,832 kg zlata finoće 900/1 000.

3 To je predstavljalo protuvrijednost od 1,208 kg zlata finoće 900/1 000.

4 Vlada je 1894. godine ovu privremenu organizaciju pretvorila u stalne, ali strogo nadzirane ustanove.

5 Izvještaj o upravi Bosne i Hercegovine 1906, 110-114.

svoj ekonomski položaj i mogućnosti da raspolažu vakufskom imovinom na svoj vlastiti način. Međutim, po novoj organizaciji, oni su se pretvorili u, od države, strogo nadziranu ustanovu, kao, uostalom, i novoformirana Islamska zajednica sa uspostavljenim reis-ul-ulemom i obrazovanjem ulema-medžlisa.

I pored toga Zemaljsko vakufsko povjerenstvo i njegovi pomoćni organi, kotarske vakufske komisije, poduzeli su značajne mjere kako bi evidentirali i kontrolirali vakufsku imovinu kao i imovinu drugih islamskih ustanova u Bosni i Hercegovini. Vakufska imovina se sastojala od cjelokupnog vakufskog pokretnog i nepokretnog imetka, zatim od viška prihoda pojedinih samostalnih vakufa, od novčanih glavnica koje su pojedini vakufi od svoje osnovne glavnice dostavljali Zemaljskom vakufskom povjerenstvu u Sarajevu.

Prepiska između Zemaljskog vakufskog povjerenstva i Kotarske vakufske komisije u Gračanici

Dešavalo da su mutevelije, upravitelji vakufa, samostalno i veoma nekontrolirano upravljali vakufskom imovinom, pa je zbog toga Zemaljsko vakufsko povjerenstvo strogo nadziralo njihov rad. Mutevelije su za svaki poslovni dogovor i posao trebali tražiti odobrenje—"privolu" nadležne kotarske vakufske komisije, a komisija je bila dužna da se u vezi sa donošenjem odluke konsultira sa Zemaljskim vakufskim povjerenstvom u Sarajevu. Povjerenstvo je, opet, imalo službenika u Zemaljskoj vladi, zaduženog za vakufske poslove koji je prisustvovao svim sjednicama Povjerenstva i dobro pazio kako se rješavaju vakufski problemi i kakve se odluke donose.

U Gračanici je uprava Paša-Zade mektebskog vakufa 1888. godine pozajmila Junuzović Hasanu iz sela Klokočnica određenu sumu novca, ali ovaj nije bio u mogućnosti da dug vrati u određenom roku, jer je bio prezadužen, a imao je još dosta neizmirenih povjerenilaca. Mutevelija Paša-Zade mektebskog va-

kufa Mujaga Halilbegović je odlučio da, bez predhodnog traženja odobrenje od Kotarske vakufske komisije u Gračanici, 1890. godine od dužnika, umjesto novca za potrebe vakufa uzme (kupi) jednu bašču od 4 dunuma i tako namiri vakufski dug. Zbog ove kupovine bio je pozvan u Kotarsku vakufsku komisiju u Gračanici gdje je morao detaljno obrazložiti ovaj "samostalni" postupak. Tom prilikom je u Vakufskoj komisiji sačinjen zapisnik koji donosimo u cijelosti:

Zapisnik

od 28. marta 1890.

Sastavljen kod Kotarske vakufske komisije u Gračanici

Pozvani mutevelija Paša-Zade mektebskog vakufa u Gračanici Mujaga Halilbegović iz Gračanice dolazi pred ovu Komisiju i na postavljeno pitanje daje sljedeće

Očitovanje

Od imovine spomenutog vakufa bijaše na Hasanu Junuzoviću iz Klokočnice sa ukamaćenom glavnicom dospjelih kamata svota od 94 forinte koja je po prijašnjim mutevelijama spomenutom pozajmljena bila u godini 1888.

Ja sam zasjetio (zapazio ?) da je ovaj Hasan Junuzović prezadužen na druge strane, još da drugi vjerovnici namjeravaju svoje tražbine od njega utjerati, koje mjere kad bi se preduzele bile, uvidio sam pogibelj ove vakufske tražbine kao i tražbina drugih vjerovnikah, zbog pomanjkanja dovoljnog imetka prema njegovu dugu, -pohitao sam ovu vakufsku tražbinu naplatiti, nijesam na drugi način ovog posla mogao postići, niti sam imao vremena kakva ovlaštenja, dotičnim putem tražiti, kupio sam od Hasana Junuzovića za onu tražbinu t.j. za 94 for. jednu bašču u korist spomenutog vakufa, koji posao mi je fala bogu koristan za vakuf ispaio, jer bašča osim što sadržava 4 dunuma površine može dati dohodka 200 oka suhi šljiva i 300 oka ostalog raznog voća, što sušenog ...

Na dalje primjećujem to da slučajno bi se ovaj posao kroz kratko vrijeme ne izvršio, da se

iz pogibelja ovog vakufskog imetka izbjeći ili sačuvati nebi moglo.

Pošto su mnoge tražbine svjetske kod njega u pomanjkanju imetka propale.

Mujaga Halilbegović

Kotarska vakufska komisija u Gračanici ovo Očitovanje Halilbegović Mujage, mutevelije Paša-Zade mektebskog vakufa dostavila je 29. marta 1890. godine u Sarajevo Zemaljskom vakufskom povjerenstvu. Povjerenstvo je nakon razmatranja ovog predmeta Kotarskoj vakufskoj komisiji u Gračanici, 12. aprila 1890. godine, dostavilo kritike zbog mutevelijinog samovoljnog postupka u vezi sa naplatom duga, ali i upute u vezi sa osiguranjem novokupljene vakufske imovine, odnosno za njenu uknjižbu:

Pras. 4/4 1890.

Zemaljsko vakufsko povjerenstvo Broj 1316 Kotarskoj vakufskoj komisiji u Gračanici

Pozivom na tamošnje izvješće od 29. marta t. g. broj 4 saopćuje se toj komisiji da je zapišničko očitovanje mutevelije vakufa Paša-Zade mekteba u pogledu kupovine jedne bašče za isti vakuf sa odobrenjem na znanje uzeto, ali se u svakom slučaju primijećuje, da se u ovakim slučajevima najprvo ovdašnja privola zatražiti imade.

Neka vidi pr. ul. Računovodstvo radi pribilježbe na računu: uknjiženja u gruntovnici, odnosno konstatovanje da li je već uknjižena.

Sarajevo, 12/4 1890.

Na istom spisu dopisana je službena zabilješka:

Zabilježeno u proračun za 1890. godinu na strani 380 i u gruntovnici je za isti vakuf jedna bašča za prirast uzeta.

Sarajevo, 13/IV 1890.

SUMMARY:

The correspondence regarding the purchase of the garden for Pasha-Zade waqf for maktab in Gracanica

(An example of the relationship between the responsibilities of the Provincial Vakuf Commission and the District Waqf Committee in Gracanica in 1890)

After the Austro-Hungarian occupation of Bosnia and Herzegovina, in 1878, the legal position of Islam and Bosnian-Herzegovinian Muslims, as well as the organisation of Islamic Community and Waqf as a primary Islamic institution have fundamentally changed. The data on the relation of the newly formed body of the Islamic community and waqf institutions in Bosnia and Herzegovina have been preserved in the Archive Fund of the Provincial Vakuf Commission (1890-1895), which was stored in the archive of the Gazi Husrev-bey's Library in Sarajevo, after being arranged and processed. Among the preserved writings is the official correspondence of the Provincial Vakuf Commission (PVC) with the district waqf committees. Enclosed is the document from the official correspondence between the Provincial Vakuf Commission in Sarajevo and the District Waqf Committee in Gracanica, which refers to the Pasha-Zade waqf for maktab, from which it is clear that the district commissions should seek the approval of the National Commission as the state body for every business process in their work.

Keywords: Gracanica, maktab, the Islamic Community, waqfs, Pasha-Zade maktab

Čapismik

od 28. Marta 1890. -

Sastavljen kod kotarske vakufske komisije
u Gračanici. -

Prisutni
podpisani

Porvani mutavolija Pašazade mektebskog vakufa u
Gračanici i Mujağa Halilbegovic ^{Pašaga teki od komisiji} u Gračanici te na
stavljeno pitanje daje sledeće

Čitovanje

Da imovine spomenutoga vakufa bijaše
na Hasanu Ćumuroviću iz Klokočnice sa ukupna
cenom glasnicom dospelih kamata ovoga od 94 for.
kojaje po prijavnim mutavolijama spomenutom
pokravnjena bila, - u godini 1888 -
Hasan Ćasjetić daje ovaj Hasan Ću-
murović predaduzan na drugu stranu, što da du-
gi ~~su~~ vjerovnici namjeravaju svoje tražbine
od njega utjerati, koje njere kad bi se predurele bile,
niti bi sam mogao sve vakufske tražbine kao
i tražbinah drugih vjerovnika, zbog promauflanja
dovoljno imetka prama njegovu dugu, - pokušao
sam ovu vakufsku tražbinu naplatiti, nije sam
na drugi način ovog posla mogao postići, niti
sam imao vremena kakva ovlastenja, dotičnim
putem tražiti, kupio sam od Hasana Ćumurovića
za ovu tražbinu 4, za 94 for. jednu bašču, u korist
spomenutog vakufa, koji posao nije falakozu koristan
za vakufisipao, jer ova bašča ovim što sadržiava 4.
dunuma provizije može dati dohodka 200 oka subri
šifra i 500 oka ostalograrnog voca što sušenoj,

Na dalje primjećujem, to da slučajno
bi se ovaj posao kroz kratko vrijeme ne izvršio,
da se od pobjednika ovog vakuškog imetka odgodi
ili sačuvati ne bi moglo. -

Pašto su mnoge tražbine sujetale
kod njega u pomanykanju imetka prošale. -

pe. pi.
K. D. 20. 20. 20.
i. i. umyaga
Halilbegovic

Zaključeno i prodpisano

Halil

K. D. 20. 20. 20.

Proc. 4/4. 1890

Broj 1316 1. pol

3414/9

Čepčić.

Štab. vaktfskoj komisiji
u Gračanici

Porivom na tamnošnje izvješće od 29. Marta s.g. broj 4 saopćenje od štab komisiji, da je napisničko očitovanje muhavelije vakufa Paša-Zade mekteba u pogledu kupovine jedne bašče za isti vakuf sa odobrenjem na pisanje uredo, ali se ujedno primjećuje, da se u svakim slučajevima najprvo ovdasnja Privola vakfa, čiti imate.

Garaševci 12/4 1890.

W

Neka nisi pr. ml. računovodstvo radi pribitjenbe na računnu: i utvrdi se uje u grndovnici ove namu karata. To znači da li je oće utvrdjena

Vabiljačeno od pravnicima od 1890 godinu na strani 582. i u grndovnici je za isti vakuf i bašča od privat uasta.

Sarajevo, 13/IV 1890.

[Signature]

Pravni savjetnik

Mustafa Jekić
Kriš
N. P. Jekić
[Signature]

۵۰

بسم الله الرحمن الرحيم

نورده
۶

نصیب اولیاد حضرت
 باساره ملک و حق فیلسف تقدیم اولیاد به
 در حق اولیاد ملک جلیله سوزان و لعلی جانب یاست علیه السلام استقامت اولیاد به
 جلیله اولیاد و تقدیم نور تقوی جلیله اولیاد به طهرانی طهرانی اولیاد به جواب تقوی اولیاد به
 نامنه اولیاد اولیاد به و هر کس که اولیاد به حقه به اولیاد به
 باساره ملک

باساره ملک
 باساره ملک

باساره ملک
 باساره ملک